

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет №6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Практикум з вікової та педагогічної психології**»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

*053 Психологія (практична психологія)
(для денної та заочної форми навчання)*

За темою №11: Робота психолога з сім'ями

Харків 2020

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.20 р. № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 16.09.20 р. № 6

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 18.09.20 р. № 5

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (протокол від
7.09.2020 р. № 9)

Розробники:

1. старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Алексєєнко Н.В.

Рецензенти:

1. доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології
Харківського національного педагогічного університету імені
Г.С.Сковороди Кузнецов М.А.;
2. доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та
психології Харківського національного університету внутрішніх справ
Тюріна В.О.

План лекції:

1. Коротка характеристика типів сімей та видів сімейного виховання.
2. Діагностика сім'ї та сімейного виховання.
Характеристика та короткий опис діагностичних методик.

Рекомендована література:

Основна:

1. Графические методы в психологической диагностике Сост. Е.С.Романова, О.Ф.Потемкина М..1992
2. Донченко Е.А. Титаренко Т.М. Личность; конфликт и гармония К.2007
3. Коломенский Я.Л. Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста М..2008
4. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков Минск, 1988
5. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. М.,2001
6. Кравцов Г.Г. Кравцова Е.Е. Шестилетний ребенок: психологическая готовность к школе М.. 2007
7. Лусканова Н.Г. Методы исследования детей с трудностями в обучении. М.Д993

Допоміжна:

8. Диагностика и коррекция психического развития дошкольников под ред. Я.Л.Коломенского Е.А.Панько Минск, 1997
9. Опыт системного исследования психики ребенка М.,1976

Текст лекції

Питання 1. Коротка характеристика типів сімей та видів сімейного виховання.

Сім'я - це складне соціальне утворення. Дослідники визначають її як історично конкретну систему взаємовідносин між подружжям, між батьками і дітьми, як малу групу, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю, як соціальну необхідність, яка зумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення.

Нормальна сім'я - поняття дуже умовне. Будемо вважати такою сім'єю, яка забезпечує необхідний мінімум добробуту, соціального захисту та просування її членами і створює умови для соціалізації дітей до досягнення ними психологічної і фізичної зрілості.

Як інститут, сім'я має комплекс соціальних функцій і ролей, заради яких суспільство створює, підтримує і охороняє цей соціальний інститут.

Важливою характеристикою сім'ї є її функціональна структура. Під функціями сім'ї розуміють напрями її діяльності, які виражають сутність сім'ї, її соціальний статус і соціальну роль.

Під типом сімейного виховання розуміється сукупність батьківських стереотипів, що впливають на дитину. Спостереження за вихованням дітей у різних сім'ях дозволили психологам скласти опис різних типів виховання. Багато роботи, присвячені дитячо-батьківським відносинам, спираються на запропоновану Д. Боумрінд типологію стилів сімейного виховання, що описує основні стилі: авторитарний, авторитетний, потурання.

Авторитарний (автократичний) - всі рішення, що стосуються дітей, приймають батьки, які вважають, що дитина в усьому повинна підкорятися їх волі, авторитету. Батьки обмежують самостійність дитини, не вважають за потрібне обґрунтовувати свої вимоги, супроводжують їх жорстким контролем, суворими заборонами, доганами та фізичними покараннями. У підлітковому віці авторитарність батьків породжує конфлікти і ворожість. При такому вихованні у дітей формується лише механізм зовнішнього контролю, заснований на почутті провини і страху перед покаранням, і як тільки загроза покарання ззовні зникає, поведінка підлітка може стати потенційно антигромадською. Зазвичай результатом такого управління є зростання опору або, навпаки, залежності.

Авторитетний, або демократичний стиль - батьки заохочують особисту відповідальність і самостійність своїх дітей відповідно до їх вікових можливостей. У цьому випадку рішення приймаються спільно батьками і дітьми. Батьки в таких сім'ях користуються владою, але виявляють свою турботу добрими порадами. Такий тип сім'ї формує правильну соціальну поведінку у дівчаток і у хлопчиків.

Попустительський (ліберальний) - дитина належним чином не направляється, практично не знає заборон і обмежень з боку батьків або не виконує вказівок з боку батьків, для яких характерне невміння, нездатність або небажання керувати дітьми.

Дорослішаючи, такі підлітки конфліктують з тими, хто не потурає їм, не здатні враховувати інтереси інших людей, встановлювати міцні емоційні зв'язки, не готові до обмежень і відповідальності. З іншого боку, сприймаючи недолік керівництва з боку батьків як прояв байдужості і емоційного відторгнення, діти відчують страх і невпевненість.

Нездатність сім'ї контролювати поведінку підлітка може призвести до залучення його в асоціальні групи, прийняття ПАР, оскільки психологічні механізми необхідні для самостійного, відповідальної поведінки в суспільстві, у нього не сформувалися.

Згодом були виділені і інші характерні стилі сімейного виховання.

Хаотичний - це відсутність єдиного підходу до виховання. Управління здійснюється непослідовно: іноді авторитарно, іноді демократично, іноді

ліберально. Такий тип виховання впливає на підлітків вкрай негативно, фруструється одна з базових потреб особистості - потреба в стабільності і впорядкованості навколишнього світу, наявності чітких орієнтирів в поведінці і оцінках, що провокує підвищену тривожність, невпевненість, імпульсивність, а в складних ситуаціях - агресивність, некерованість і соціальну дезадаптацію.

Опікування - прагнення постійно бути біля дитини, вирішувати за неї всі виникаючі проблеми. Незважаючи на зовнішню турботу, це призводить, з однієї сторони, до надмірного перебільшення власної значущості у підлітка, з іншої - до формування у нього тривожності, безпорадності, соціальної незрілості.

А. Болдуін виділив два стилі батьківського виховання: демократичний і контролюючий.

Демократичний стиль характеризується наступними параметрами: високий ступінь вербального спілкування між батьками і дітьми, включеність дітей в обговорення сімейних проблем, успішність дитини при готовності батьків завжди прийти на допомогу, прагнення до зниження суб'єктивності в баченні дитини.

Контролюючий стиль передбачає істотні обмеження поведінки дитини при відсутності розбіжностей між батьками і дітьми з приводу дисциплінарних заходів, чітке розуміння дитиною сенсу обмежень. Вимоги батьків можуть бути досить жорсткими, але вони пред'являються дитині постійно і послідовно і приймаються дитиною як справедливі і обґрунтовані.

В.І.Гарбузов, відзначаючи вирішальну роль виховних впливів у формуванні характерологічних особливостей дитини, виділив три типи неправильного виховання.

Виховання по типу А (неприйняття, емоційне відкидання) - неприйняття індивідуальних особливостей дитини, яке поєднується з жорстким контролем, з імперативним нав'язуванням їй єдиного правильного типу поведінки. Тип виховання А може поєднуватися з недоліком контролю, повним потуранням.

Виховання по типу В (гіперсоціалізуюче) виражається в тривожно-недовірливій концепції батьків про стан здоров'я дитини, її соціальний статус серед товаришів, і особливо в школі, підвищеному очікуванні успіхів у навчанні та майбутній професійній діяльності.

Виховання по типу С (егоцентричне) - культивування уваги всіх членів сім'ї на дитину (кумир сім'ї), іноді на шкоду іншим дітям або членам сім'ї.

На думку М.Арутюнян, існує три варіанти сім'ї: традиційна, детоцентрична і подружня (демократична).

У традиційній сім'ї виховується повага до авторитету старших; педагогічний вплив здійснюється зверху вниз. Основною вимогою є

підпорядкування. Підсумком соціалізації дитини в такій сім'ї є здатність легко вписуватися в «вертикально організовану» громадську структуру. Діти з цих сімей легко засвоюють традиційні норми, але відчують труднощі у формуванні власних родин. Вони не ініціативні, не гнучкі в спілкуванні, діють, виходячи з уявлення про належне.

У детоцентричній сім'ї головним завданням батьків вважається забезпечення «щастя дитини».

Сім'я існує тільки для дитини. Вплив здійснюється, як правило, від низу до верху (від дитини до батьків). Існує «симбіоз» дитини і дорослого. В результаті у дитини формується висока самооцінка, відчуття власної значущості, але зростає ймовірність конфлікту з соціальним оточенням за межами сім'ї. Тому дитина з такої сім'ї може оцінювати світ як ворожий. Дуже великий ризик соціальної дезадаптації і навчальної дезадаптації дитини після вступу до школи.

Мета в подружній (демократичній) сім'ї - взаємна довіра, прийняття та автономність членів. Виховний вплив - «горизонтальний», діалог рівних: батьків і дитини. У сімейному житті завжди враховуються взаємні інтереси і чим старше стає дитина, тим більше її інтереси враховуються. Підсумком такого виховання є засвоєння дитиною демократичних цінностей, гармонізація її уявлень про права та обов'язки, свободи і відповідальності, розвиток активності, самостійності, доброзичливості, адаптивності, впевненості в собі і емоційної стійкості. Разом з тим у дітей може бути відсутній навик підпорядкування соціальним вимогам. Вони погано адаптуються в середовищі, побудованому за «вертикальним» принципом (т. Е. Практично до всіх соціальних інститутів).

Н. Штірман виділяє три типи батьківських відносин до дітей з психосоматичними розладами: «зв'язування» - жорстке стереотипне спілкування; діти інфантилізуються, їхній емоційний розвиток відстає від норми; «Відкидання» - дитина «відмовляється» від своєї особистості, що призводить до аутизму, зайвої автономності; «Делегування» - справжні досягнення дітей ігноруються, батьки, переміщаючи на них свої нездійснені надії, маніпулюють ними як продовженням свого «Я».

Відомі інші типології батьківських відносини. А Я. Варга виділяє: приймаюче-авторитарне батьківське ставлення («маленький невдаха»), симбіотичне, або симбіотично-авторитарне.

Найбільш детальну схему аналізу сім'ї та типів сімейного виховання запропонував відомий психіатр Е.А. Личко. Його опис сім'ї включає наступні характеристики і їх варіанти.

1. Структурний склад: повна сім'я (є мати і батько); неповна сім'я (є тільки мати або батько); перекручена або деформована сім'я (наявність вітчима або мачухи).
2. Функціональні особливості: гармонійна сім'я; дисгармонійна сім'я. Під

дисгармонійною розуміється сім'я, яка не виконує свої функції, не забезпечує достатнє задоволення потреб всіх членів сім'ї, можливості їх особистісного зростання внаслідок порушення рольової структури сім'ї, відсутність емоційної прихильності, порушення комунікативних процесів і т. Д. Виділяються такі причини дисгармонії:

- немає партнерства між батьками (один з них домінує, інший тільки підпорядковується);
- деструкт сім'я (немає взаєморозуміння між членами родини, існує надмірна автономія, немає емоційної прихильності і солідарності між членами сім'ї у вирішенні життєвих проблем);
- розпадається сім'я (конфліктна, з високим ризиком розлучення);
- ригідна псевдосоціальна сім'я (домінування одного члена сім'ї з надмірною залежністю інших, жорстка регламентація сімейного життя, немає двосторонньої емоційної теплоти, веде до автономізації духовного світу членів сім'ї від вторгнення владного лідера). З класифікацій, що зіставляють особливості формування особистості дітей і стилі сімейного виховання, найбільш цікавою, деталізованою представляється класифікація, запропонована А.Е. Личко і Є.Г. Ейдемільер для підлітків.

Автори виділили наступні відхилення в стилях сімейного виховання:

1. Гипопротекція. Характеризується недоліком опіки і контролю. Дитина залишається без нагляду. До підлітка проявляють мало уваги, немає інтересу до її справ, часті фізична занедбаність і неуховженість. При прихованій гипопротекції контроль і турбота носять формальний характер, батьки не включаються в життя дитини. Невключенність дитини в життя сім'ї призводить до асоціальної поведінки через незадоволення потреби в любові і прихильності.
2. Домінуюча гиперпротекція. Виявляється в підвищеній, загостреній увазі і турботі про дитину, надмірної опіки і мілкому контролі поведінки, стеженні, заборонах і обмеженнях. Дитину не привчають до самостійності, пригнічують розвиток її почуттів самостійності і відповідальності. Це призводить або до реакції емансипації, або до безініціативності, невміння постояти за себе.
3. Потворствуюча гиперпротекція. Так називають виховання «кумира сім'ї». Батьки прагнуть звільнити дитину від найменших труднощів, потурають його бажанням, надмірно обожнюють і протегують, захоплюються його мінімальними успіхами і вимагають такого ж захоплення від інших. Результат такого виховання проявляється у високому рівні домагань, прагнення до лідерства при недостатній завзятості і опорі на власні сили.
4. Емоційне відкидання. Дитиною обтяжені. Її потреби ігноруються. Іноді з нею жорстоко поводяться. Батьки (або їх «заступники»: мачуха, вітчим і пр.) Вважають дитину тягарем і виявляють загальне невдоволення дитиною.

Часто зустрічається приховане емоційне відкидання: батьки прагнуть завуалювати реальне ставлення до дитини підвищеною турботою і увагою до неї. Цей стиль виховання надає найбільш негативний вплив на розвиток дитини.

5. Жорстокі взаємини. Можуть виявлятися відкрито, коли на дитині зривають зло, застосовуючи насильство, або замкнутість, коли між батьками і дитиною ніби

«стіна» емоційної холодності і ворожості.

6. Підвищена моральна відповідальність. Від дитини вимагають чесності, порядності, почуття обов'язку не відповідно до її віку. Ігноруючи інтереси і можливості підлітка, покладають на нього відповідальність за благополуччя близьких. Йому насильно приписують роль «голови сім'ї». Батьки сподіваються на особливе майбутнє своєї дитини, а дитина боїться їх розчарувати. Часто їй доручають турботу про молодших дітей або людей похилого віку. Класифікація неблагополучних сімей. Який би вік не був встановлений для початку відвідування школи, яка б не була програма розвитку, прийнята в дитячому саду, в якій б гуртки і секції ми ні записували б дитину, головне початкове навчання вона отримує (або не отримує!) в родині. Соціологи розрізняють такі основні форми сім'ї:

1. Нуклеарна сім'я - складається з батьків і дітей, об'єднує тільки два положення. Сьогодні це найбільш поширена структура в західному суспільстві.

2. Розширена нуклеарна сім'я включає нуклеарну сім'ю і родичів (бабусь, дідусів, онуків, сестер, братів і ін.), А також людей, які є близькими з тих чи інших причин.

3. Повна сім'я відповідає нуклеарній сім'ї, якщо включає батька, матір і дітей.

4. Неповна сім'я - якщо один з батьків відсутній. Є додаткова категорія - так звані функціонально неповні сім'ї. У цій групі двоє батьків, але професійні чи інші причини залишають їм мало часу для сім'ї.

Питання 2. Діагностика сім'ї та сімейного виховання. Характеристика та короткий опис діагностичних методик.

Сімейна

Сімейна соціограма сприяє вивченню:

- становище суб'єкта в системі міжособистісних відносин і характер комунікацій в сім'ї - прямий або опосередкований;
- виникнення причин неблагополуччя;
- оцінки динаміки сімейних взаємин.

Інструкція: Випробуваному дають бланк з намальованим колом діаметром

110 мм. «На аркуші перед вами зображено коло. Намалюйте в ньому самого себе і членів своєї сім'ї в формі гуртків і підпишіть їх іменами ». Члени сімей виконують це завдання, не радячись один з одним. Виділяють наступні критерії, за якими проводиться оцінка результатів психодіагностики:

1. число членів сім'ї, які потрапили в площу кола;
2. величина гуртків;
3. розташування гуртків відносно один одного;
4. дистанція між ними.

Оцінюючи результат за першим критерієм, дослідник зіставляє число членів сім'ї, зображених випробуваним, з реально існуючим. Можливо, що родич, з яким суб'єкт знаходиться в конфліктних відносинах, не потрапляє у велике коло, він буде «забутий». У той же час хтось із сторонніх осіб, тварин, улюблених предметів може бути зображений в якості члена сім'ї.

Необхідно звертати увагу на величину гуртків. Великий, по порівнянні з іншими, гурток «Я» говорить про достатню самооцінці, менший - про занижену. Величина гуртків інших членів сім'ї говорить про їхню значимість в очах випробуваного.

Слід звернути увагу на розташування гуртків в площі тестового поля і по відношенню один до одного (третій критерій). Розташування випробуваним свого кола в центрі кола може говорити про езопової спрямованості особистості (є такий тип спрямованості при якому особистість знаходиться в центрі уваги самої себе), а розміщення себе внизу, в стороні від інших членів сім'ї - на переживання емоційної знедоленості.

Найбільш значимі члени сім'ї зображуються випробуваним у вигляді великих за розміром гуртків в центрі або у верхній частині тестового поля.

Нарешті, певну інформацію можна отримати, проаналізувавши відстань між гуртками (четвертий критерій). Відстань одного гуртка від інших може говорити про конфліктні стосунки в сім'ї, при емоційному відкиданні випробуваного. Своєрідне «злипання», коли кружки нашаровуються один на інший, стикаються або знаходяться один в одному, свідчить про недифференційованість «Я» у членів сім'ї, наявності симбіотичних зв'язків.

Використання «сімейної соціограми» дозволяє в лічені хвилини в ситуації «тут і тепер» під час консультації або сеансу сімейної психотерапії наочно уявити взаємовідносини членів сім'ї, а потім, розглянувши бланки, обговорити, що вийшло.

У процесі сімейної діагностики пропонується випробуваному послідовно намалювати кілька варіантів сімейної соціограми:

- стандартну соціограму, на якій зображені сам випробуваний і всі члени його сім'ї;
- соціограма, на якій можуть бути відсутніми певні члени сім'ї та / або бути

присутнім люди або об'єкти, що до сім'ї номінально не належать;

- соціограма, які відносяться до різних етапів життєвого циклу сім'ї.

Це дозволяє прояснити особливості взаємин в різному сімейній контексті, а також визначити оптимальну, з точки зору випробуваного, і реальну систему взаємовідносин. Порівняння і спільний аналіз отриманих соціограм дозволяє фахівцеві і клієнту побачити проблему з різних сторін, що, в свою чергу, сприяє постановці точного діагнозу, кращому усвідомленню важкої ситуації і ефективному пошуку варіантів виходу з неї.

Методика «Сімейна соціограма» дає можливість екстерналізації неусвідомлюваних аспектів взаємовідносин між членами сім'ї, що робить її ефективним інструментом сімейної діагностики, консультування та психотерапії.

сімейна генограма

Сімейна генограма відноситься до графічних методів діагностики комунікації в сім'ї і взаємин між її членами і виявлення причин складної життєвої ситуації в родині. Однак головною областю її застосування є вивчення сімейних історій (тем) - специфічних, несучих емоційне навантаження проблем, навколо яких формується періодично повторюючий в сім'ї конфлікт.

Сімейна тема визначає спосіб організації життєвих подій і зовні проявляється в стереотипах поведінки, які відтворюються з покоління в покоління (схильність бути в шлюбі або в безшлюбності, мати або не мати дітей і ін.).

Автор методу сімейної генограмми - американський психотерапевт Мюррей Боуен. Працюючи з хворими на шизофренію, він намагався визначити, яку роль в їх захворюваннях грають порушена родинне середовище і міжродові передачі.

Сімейна генограма є схематичним зображенням сімейної системи, в якій прямокутники використовуються для зображення чоловіків, кола - для жінок. Горизонтальні лінії позначають шлюб, а вертикальні лінії - наявність дітей. Також наводяться дати народження, смерті, шлюбів, розлучень і розривів у відносинах.

Генограма може бути складена двома способами. У першому випадку психолог пропонує кожному члену сім'ї зобразити графічно своє уявлення про сім'ю за допомогою певних символів і позначень. У другому випадку психолог може сам на підставі розпитування і спостереження скласти свій варіант генограмми сім'ї.

Для графічної конкретизації психологічних комунікацій в сім'ї використовується цілий ряд позначень. Ступінь тісноти (прихильності, психологічна залежність), яку проявляють одні члени сім'ї по відношенню до інших, представляється наступним чином: дуже тісний; тісний; слабкий; дуже слабкий

Ступінь вираженості конфлікту між членами сім'ї відбивається так:

- слабкий, - помірний, - виражений.

Напрямки зв'язку (тобто, хто по відношенню до кого проявляє почуття) вказуються стрілкою.

Використання графічних методик для екстерналізації членами сім'ї неусвідомлюваних уявлень про характер їх взаємовідносин, демонструє велику діагностичну інформацію для психолога, психотерапевта, але найголовніше - істотно каталізується процес сімейної психотерапії.

малюнок сім'ї

Дана методика призначена для виявлення особливостей сімейних відносин. На основі виконання зображення, відповідей на питання оцінити особливості сприйняття і переживань дитиною стосунків в сім'ї.

Інструкція 1: «Намалюй свою сім'ю». При цьому не рекомендується пояснювати, що означає слово «сім'я», а якщо виникають питання «що намалювати?», Слід лише ще раз повторити інструкцію. При індивідуальному обстеженні час виконання завдання зазвичай триває 30 хвилин. При груповому виконанні тесту час частіше обмежують в межах 15-30 хвилин.

Інструкція 2: «Намалюй свою сім'ю, де всі зайняті звичайною справою». Інструкція 3: «Намалюй свою сім'ю, як ти її собі уявляєш».

Інструкція 4: «Намалюй свою сім'ю, де кожен член сім'ї зображений у вигляді фантастичної істоти».

Інструкція 5: «Намалюй свою сім'ю у вигляді метафори, деякого образу, символу, який виражає особливості вашої родини».

При індивідуальному тестуванні слід відзначати в протоколі

наступне: а) послідовність малювання деталей;

б) паузи більше 15

секунд;

в) стирання деталей;

г) спонтанні коментарі дитини;

д) емоційні реакції і їх зв'язок з зображуваним змістом.

Після виконання завдання слід прагнути отримати максимум додаткової інформації (вербальним шляхом).

Зазвичай ставлять запитання:

Скажи, хто тут

намальований? Де вони

знаходяться?

Що вони роблять? Хто це

придумав? Їм весело або

нудно? Чому?

Хто з намальованих людей найщасливіший?

Чому? Хто з них самий нещасний? Чому?

Останні два питання провокують дитину на відкрите обговорення почуттів, що не кожна дитина схильна робити. Тому, якщо вона не відповідає на них або відповідає формально, не слід наполягати на експліцитну відповідь.

При опитуванні психолог повинен з'ясувати сенс намальованого дитиною почуття: почуття до окремих членів родини, чому дитина не намалювала кого-небудь з членів сім'ї (якщо так сталося). Слід уникати прямих запитань, не наполягаючи на відповіді, так як це може провокувати тривогу, захисні реакції. Часто продуктивними виявляються проектні питання (наприклад: «Якби замість пташки був намальований чоловік, то хто б це був?», «Хто б виграв у змаганнях між братом і тобою?» І т.п.

Можна задавати дитині для вибору рішення 6 ситуацій: 3 з них повинні виявити негативні почуття до членів сім'ї, 3 - позитивні.

Уяви собі, що ти маєш два квитки в цирк. Кого б ти покликав з собою?

Уяви, що вся твоя сім'я йде в гості, але один з вас захворів і повинен залишитися вдома. Хто він?

Ти будуєш з конструктора будинок (вирізати паперове плаття для ляльки), і тобі не щастить. Кого ти покличеш на допомогу?

Ти маєш ... квитків (на один менше, ніж членів сім'ї) на цікаву кінокартину. Хто залишиться вдома?

Уяви собі, що ти потрапив на безлюдний острів. З ким би ти хотів там жити?

Ти отримав в подарунок цікаве лото. Вся сім'я села грати, але вас однією людиною більше, ніж треба. Хто не буде грати?

Обробка тесту «Малюнок сім'ї» проводиться за наступною схемою:
Відмітки про наявність ознак

1 Загальний розмір

малюнка 2 Кількість

членів сім'ї

3 Відповідні розміри членів сім'ї матір, батько, сестра,

брат, дідусь, бабуся і т.д. 4 Відстань між членами сім'ї. Наявність

будь-яких ознак між ними

5 Наявність тварин

6 Вид зображення: схематичне зображення реалістичне, естетичне в інтер'єрі, на тлі пейзажу і т.д., метафоричне зображення в русі, дії.

7 Ступінь прояву позитивних емоцій (в балах

1,2,3 ...) Ступінь акуратності виконання

При виконанні завдання за даними інструкціями оцінюється наявність або відсутність спільних зусиль в тих чи інших ситуаціях, які зображені, яке місце приділяє їм дитина, що виконує тест, і т.д.

Інтерпретація тесту «Малюнок сім'ї»

На підставі особливостей зображення можна визначити:

1) ступінь розвитку образотворчої культури, стадію образотворчої діяльності, на якій знаходиться дитина. Примітивність зображення або чіткість і виразність образів, витонченість ліній, емоційна виразність - ті характерні риси, на основі яких можна розрізнити малюнки;

2) особливості стану дитини під час малювання. Наявність сильного штрихування, маленькі розміри часто свідчать про несприятливий фізичний стан дитини, ступеня напруженості, скутості і т.п., тоді як великі розміри, застосування яскравих кольорних відтінків часто говорять про зворотне: хорошему настрої, розкутості, відсутності напруженості і втоми;

3) особливості внутрішньосімейних відносин і емоційне самопочуття дитини можна визначити за ступенем вираженості позитивних емоцій у членів сім'ї, ступеня їх близькості (стоять поруч, взявшись за руки, роблять щось разом або хаотично зображені на площині аркуша, далеко відстоять один від одного, сильно виражені негативні емоції і т.д.).

У малюнках (по Л.Корману) аналізують:

а) графічну якість (характер ліній, пропорції фігур, використання простору, акуратність);

б) формальну структуру (динамічність малюнка, розташування членів сім'ї), зміст (аналіз змісту).

Паралельно з традиційним проведенням обстеження (читання і виконання завдання) пропонують спеціальні питання, що підштовхують випробуваного до обговорення теми відносин в сім'ї (наприклад: «Хто в сім'ї найгірший?»), Передбачають прямий позитивний або негативний вибір (наприклад: «Батько

задумав поїздки в автомобілі, але в ньому не вистачає місця для всіх. Хто залишиться вдома? »), а також питання, уточнюючі в процесі бесіди сенс намальованої ситуації для дитини« Малюнок сім'ї »доступний і дітям зі зниженим інтелектуальним розвитком.

Методика «малюнок сім'ї» доступна і зручна в застосуванні в умовах психологічного консультування, має значимістю з точки зору вибору тактики діяльності психолога-консультанта з психологічної корекції порушень міжособистісних відносин, так як дає уявлення про суб'єктивну оцінку дитиною своєї сім'ї, свого місця в ній, про її відносини з іншими членами сім'ї. У малюнках діти можуть висловити те, що їм важко буває висловити словами, тобто мова малюнка більш відкрито і щиро передає сенс зображеного, ніж вербальна мова.

Внаслідок привабливості і природності завдання ця методика сприяє встановленню хорошого емоційного контакту психолога з дитиною, знімає напругу, що виникає в ситуації обстеження. Особливо продуктивно застосування малюнка сім'ї в старшому і молодшому дошкільному віці, так як отримані за допомогою цього результати мало залежать від здатності дитини вербалізувати свої переживання, від її здатності до інтроекції, від здатності «вжитися» в уявну ситуацію, тобто від тих особливостей психічної діяльності, які істотні при виконанні завдань, заснованих на вербальній техніці.

Методики які вивчають особливості виховання батьків, процесів взаємодії

батьків з дітьми Методика PARI.

Методика PARI призначена для вивчення ставлення батьків до різних сторін сімейного життя (сімейної ролі), а також вивчення дитячо-батьківських відносин.

Опитувальник включає 115 тверджень, які об'єднуються в 23 шкали (по п'ять тверджень в кожній). З них 8 шкал стосуються ставлення до сімейної ролі, а 15 - батьківсько - дитячих відносин.

Шкала ставлення до сімейної ролі

Описується за допомогою 8 ознак, їх номери в опитувальному аркуші 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19,

23:

- обмеженість інтересів жінки рамками сім'ї, турботами виключно про сім'ю (3);
- відчуття самопожертви в ролі матері (5);
- сімейні конфлікти (7);
- сверхавторитет батьків (11);
- незадоволеність роллю господині будинку (13);

- «байдужість» чоловіка, його невключеність в справи сім'ї (17);
- домінування матері (19);
- залежність і несамотійність

матері (23). Шкала відносин батьків

до дитини

Оптимальний емоційний контакт (складається з 4 ознак, їх номери по опитувальному листу 1, 14, 15, 21);

- спонукання словесних проявів, вербалізацій (1);
- партнерські відносини (14);
- розвиток активності дитини (15);
- зрівняльні відносини між батьками і дитиною (21).

Зайва емоційна дистанція з дитиною (складається з 3 ознак, їх номери по опитувальному листу 8, 9, 16):

- дратівливість, запальність (8);
- суворість, зайва строгість (9);
- ухилення від контакту з дитиною (16).

Надмірна концентрація на дитині (описується 8 ознак, їх номери по опитувального листа 2, 4, 6, 10, 12, 18, 20,22):

- надмірна турбота, встановлення відносин залежності (2);
- подолання опору, придушення волі (4);
- створення безпеки, побоювання образити (6);
- виключення позасімейних впливів (10);
- придушення агресивності (12);
- придушення сексуальності (18);
- надмірне втручання в світ дитини (20);
- прагнення прискорити розвиток дитини (22).

Кожна ознака вимірюється за допомогою 5 суджень, врівноважених з точки зору вимірює здібності і смисловий зміст. Вся методика складається з 115 суджень. Судження розташовані в певній послідовності, і відповідаючий повинен висловити до них ставлення у вигляді активної або часткової згоди або незгоди. Схема перерахунку відповідей балів міститься в «ключі» методики. Сума цифровий значущості визначає вираженість ознаки 20, мінімальна 5, 18,19,20 - високі оцінки, відповідно 8,7,6,5 - низькі.

Опитувальник і лист відповідей додаються.

Має сенс в першу чергу аналізувати високі і низькі оцінки.

Інструкція: Перед вами питання, які допоможуть з'ясувати, що батьки думають про виховання дітей. Тут немає відповідей правильних і неправильних, тому що кожен прав по відношенню до власних поглядів. Намагайтеся відповідати точно і правдиво.

Деякі питання можуть здатися Вам однаковими. Однак, це не так. Питання подібні, але не однакові. Зроблено це для того, щоб вловити можливі, навіть невеликі відмінності в поглядах на виховання дітей.

На заповнення опитувальника буде потрібно приблизно 20 хвилин. Чи не обмірковуйте відповідь довго, відповідайте швидко, намагаючись дати правильну відповідь, яка прийде до вас у голову.

Поруч з кожним положенням знаходяться літери А а б Б, їх потрібно вибрати в залежності від свого переконання в правильності даної пропозиції:

А - якщо з даним положенням згодні повністю;

а - якщо з даним положенням скоріше згодні, ніж

не згодні; б - якщо з даним положенням скоріше не

згодні, ніж згодні; Б - якщо з даним положенням

повністю не згодні.

Про себе повідомте:

Вік _____ Стать _____

Освіта _____ Професія _____

Кількість і вік дітей _____

1. Якщо діти вважають свої погляди правильними, вони можуть не погоджуватися з поглядами батьків.
2. Хороша мати повинна оберігати своїх дітей навіть від маленьких труднощів і образ.
3. Для гарної матері дім і родина - найважливіше в житті.
4. Деякі діти настільки погані, що заради їх же блага потрібно навчити їх боятися дорослих.
5. Діти повинні віддавати собі звіт в тому, що батьки роблять для них дуже багато.
6. Маленьку дитину завжди слід міцно тримати в руках під час миття, щоб вона не впала.
7. Люди, які думають, що в хорошій сім'ї не може бути непорозумінь, не

знають життя.

8. Дитина, коли подорослішає, буде дякувати батьків за суворе виховання.
9. Знаходження з дитиною цілий день може довести до нервового виснаження.
10. Краще, якщо дитина не замислюється над тим, чи правильні погляди її батьків.
11. Батьки повинні виховувати в дітях повну довіру до себе.
12. Дитину слід вчити уникати бійок, незалежно від обставин.
13. Найгірше для матері, що займається господарством, почуття, що їй нелегко звільнитися від своїх обов'язків.
14. Батькам легше пристосуватися до дітей, ніж навпаки.
15. Дитина повинна навчитися в життя багатьом потрібним речам, і тому їй не можна дозволяти втрачати дорогоцінний час.
16. Якщо один раз погодитися з тим, що дитина з'ябеднічала, вона буде це робити постійно.
17. Якщо б батьки не заважали у вихованні дітей, матері б краще справлялися з дітьми.
18. У присутності дитини не треба розмовляти про питання статі.
19. Якби мати не керувала будинком, чоловіком і дітьми, все відбувалося б менш організовано.
20. Мати повинна робити все, щоб знати, про що думають діти.
21. Якби батьки більше цікавилися справами своїх дітей, діти були б краще і щасливіше.
22. Більшість дітей повинні самостійно справлятися з фізіологічними потребами вже з 15 місяців.
23. Найважче для молодої матері - залишатися однією в перші роки виховання дитини.
24. Треба сприяти тому, щоб діти висловлювали своє думці про життя і про сім'ю, навіть якщо вони вважають, що життя в сім'ї неправильна.
25. Мати повинна робити все, щоб уберегти свою дитину від розчарувань, які несе життя.
26. Жінки, які ведуть безтурботне життя, не дуже хороші матері.
27. Треба обов'язково викорінювати у дітей прояви які народжуються ехидно.

28. Мати повинна жертвувати своїм щастям заради щастя дитини.
29. Всі молоді матері бояться своєї недосвідченості в поводженні з дитиною.
30. Подружжя повинні час від часу лаятися, щоб довести свої права.
31. Суворі дисципліна по відношенню до дитини розвиває в ньому сильний характер.
32. Матері часто настільки бувають замучені присутністю своїх дітей, що їм здається, ніби вони не можуть з ними бути ні хвилини більше.
33. Батьки не повинні поставати перед дітьми в поганому світлі.
34. Дитина повинна поважати своїх батьків більше інших.
35. Дитина повинна завжди звертатися за допомогою до батьків або вчителів замість того, щоб вирішувати свої непорозуміння в бійці.
36. Постійне перебування з дітьми переконує мати в тому, що її виховні можливості менше вмінь і здібностей (могла б, але ...)
37. Батьки своїми вчинками повинні завоювати прихильність дітей.
38. Діти, які не пробують своїх сил у досягненні успіхів, повинні знати, що потім в житті можуть зустрітися з невдачами.
39. Батьки, які розмовляють з дитиною про його проблеми, повинні знати, що краще дитину залишити в спокої і не вникати в його справи.
40. Чоловіки, якщо не хочуть бути егоїстами, повинні брати участь в сімейному житті.
41. Не можна допускати, щоб дівчатка і хлопчики бачили один одного голими.
42. Якщо дружина досить підготовлена до самостійного вирішення проблем, то це краще і для дітей, і для чоловіка.
43. У дитини не повинно бути ніяких таємниць від своїх батьків.
44. Якщо у Вас прийнято, що діти розповідають Вам анекдоти, а Ви - їм, то багато питань можна вирішити спокійно і без конфліктів.
45. Якщо рано навчити дитину ходити, це благотворно впливає на його розвиток.
46. Недобре, коли мати одна переборює всі труднощі, пов'язані з доглядом за дитиною та її вихованням.
47. У дитини повинні бути свої погляди і можливість їх вільного висловлювання молодими людьми.
48. Треба берегти дитину від важкої роботи.
49. Жінка повинна вибирати між домашнім господарством і розвагами.

50. Розумний батько повинен навчити дитину поважати начальство.
51. Очень мало жінок отримує подяку дітей за працю, витрачений на їх виховання.
52. Если дитина потрапила в біду, в будь-якому випадку мати завжди почуває себе винуvатою.
53. У молодого подружжя, незважаючи на силу почуттів, завжди є розбіжності, які викликають роздратування.
54. Діти, яким вселили повагу до норм поведінки, стають хорошими і шанованими людьми.
55. Рідко буває, що мати, яка цілий день займається дитиною, зуміла бути ласкавою і спокійною.
56. Діти не повинні поза домом вчитися тому, що суперечить поглядам їхніх батьків.
57. Діти повинні знати, що немає людей більш мудрих, ніж їхні батьки.
58. Нет ніякого виправдання дитині, який б'є іншу дитину.
59. Молоді матері страждають з приводу свого ув'язнення вдома більше, ніж за який-небудь іншої причини.
60. Змушувати дітей відмовлятися й пристосовуватися - поганий метод виховання.
61. Батьки повинні навчити дітей знайти заняття і не втрачати вільного часу.
62. Діти мучать своїх батьків дрібними проблемами, якщо з самого початку до цього звикнуть.
63. Коли мати погано виконує свої обов'язки по відношенню до дітей, це, мабуть, означає, що батько не виконує своїх обов'язків по утриманню сім'ї.
64. Дитячі ігри з сексуальним змістом можуть привести дітей до сексуальних злочинів.
65. Планувати повинна тільки мати, так як тільки вона знає, як належить вести господарство.
66. Уважна мама знає, про що думає її дитина.
67. Батьки, які вислуховують зі схваленням відверті висловлювання дітей про їхні переживання на побаченнях, товариських зустрічах, танцях і т.п., допомагають їм в більш швидкому соціальному розвитку.
68. Чим швидше слабшає зв'язок дітей з родиною, тим швидше діти навчаться вирішувати свої проблеми.
69. Розумна мати робить все можливе, щоб дитина до і після народження

знаходився в хороших умовах.

70. Діти повинні брати участь у вирішенні важливих сімейних питань.
71. Батьки повинні знати, як потрібно поступати, щоб діти не потрапили в скрутні ситуації.
72. Занадто багато жінок забуває про те, що їх належним місцем є будинок.
73. Діти потребують материнської турботи, якої їм іноді не вистачає.
74. Діти повинні бути більш уважні і вдячні своїй матері за працю, вкладену в них.
75. Більшість матерів побоюються мучити дитину, даючи йому дрібні доручення.
76. У сімейному житті є багато питань, які не можна вирішити шляхом спокійного обговорення.
77. Більшість дітей повинні виховуватися більш строго, ніж відбувається насправді.
78. Виховання дітей - важка, нервова робота.
79. Діти не повинні сумніватися в розумності батьків.
80. Більше всіх інших діти повинні поважати батьків.
81. Не треба сприяти занять дітей боксом або боротьбою, так як це може привести до серйозних проблем.
82. Одне з поганих явищ полягає в тому, що у матері немає вільного часу для улюблених занять.
83. Батьки повинні вважати дітей рівноправними у всіх питаннях життя.
84. Коли дитина робить те, що зобов'язаний, він знаходиться на правильному шляху і буде щасливий.
85. Треба залишити дитину, якій сумно, в спокої і не займатися ним.
86. Найбільше бажання будь-якої матері - щоб мене неправильно зрозуміли чоловіком.
87. Одним з найскладніших моментів у вихованні дітей є сексуальні проблеми.
88. Якщо мати керує будинком і піклується про все, вся сім'я відчуває себе добре.
89. Так як дитина - частина матері, він має право знати все про її життя.
90. Діти, яким дозволяється жартувати і сміятися разом з батьками, легше приймають їх поради.
91. Батьки повинні докласти всіх зусиль, щоб якомога раніше справлятися з

фізіологічними потребами.

92. Більшість жінок потребують більшої кількості часу для відпочинку після народження дитини, ніж їм дається насправді.
93. У дитини повинна бути впевненість в тому, що його не покарають, якщо він довірить батькам свої проблеми.
94. Дитину не потрібно привчати до важкої роботи вдома, щоб він не втратив охоту до будь-якої роботи.
95. Для гарної матері досить спілкування з родиною.
96. Часом батьки змушені чинити проти волі дитини.
97. Матері жертвують всім заради блага власних дітей.
98. Найголовніша турбота матері - благополуччя і безпека дитини.
99. Природно, що двоє людей з протилежними поглядами в шлюбі сваряться.
100. Виховання дітей в суворій дисципліні робить їх більш щасливими.
101. Природно, що мати «божеволіє», якщо у неї діти егоїсти і дуже вимогливі.
102. Дитина ніколи не повинен слухати критичні зауваження про своїх батьків.
103. Прямий обов'язок дітей - довіру по відношенню до батьків.
104. Батьки, як правило, вважають за краще спокійних дітей забіякам.
105. Молода мати нещасна, тому що багато речей, які їй хотілося б мати, для неї недоступні.
106. Немає ніяких підстав, щоб у батьків було більше прав і привілеїв, ніж у дітей.
107. Чим раніше дитина зрозуміє, що немає сенсу втрачати час, тим краще для нього.
108. Діти роблять все можливе, щоб зацікавити батьків своїми проблемами.
109. Небагато чоловіків розуміють, що матері їхньої дитини теж потрібна радість.
110. З дитиною щось не в порядку, якщо він багато розпитує про сексуальних питаннях.
111. Виходячи заміж, жінка повинна віддавати собі звіт в тому, що буде змушена керувати сімейними справами.
112. Обов'язком матері є знання таємних думок дитини.
113. Якщо включати дитини в домашні турботи, він легше довіряє їм свої проблеми.
114. Треба якомога раніше припинити годувати дитину грудьми і з пляшечки

(привчити самостійно харчуватися).

115. Не можна вимагати від матері занадто великого почуття відповідальності по відношенню до дітей.

А - 4 бали; а - 3 бали; б - 2 бали; Б - 1 бал.